

Kazimierz Kraj

Rosja a terroryzm

Wprowadzenie

Federacja Rosyjska należy do najbardziej zagrożonych terroryzmem państw na świecie. Zagrożenie wynika z konfliktów narodowościowych, etnicznych i religijnych mających miejsce w poszczególnych podmiotach Federacji. Podstawowe zagrożenie terrorystyczne jest związane z sytuacją na Kaukazie Północnym. Rozległe terytorium, niezwykle długa granica państwowa, często przebiegająca w trudno dostępnym terenie zwiększa możliwość przenikania na terytorium Federacji grup terrorystycznych. Tak więc problemy stojące przed naszym wschodnim sąsiadem w dziedzinie zwalczania terroryzmu politycznego i terroru kryminalnego nie mają odpowiednika w żadnym z państw europejskich.

Terroryzm w obecnej skali jest dzieckiem końca XX wieku. Celem międzynarodowych organizacji terrorystycznych jest zdestabilizowanie życia społeczno-politycznego, doprowadzenie do zmian w stosunkach międzynarodowych. W XXI wieku udało się to co najmniej dwukrotnie. Po zamachach z 11 września 2001 roku w Nowym Jorku oraz 11 marca 2004 roku w Madrycie. W pierwszym przypadku doprowadziło to do przewartościowania polityki zagranicznej USA, a w konsekwencji do interwencji w Afganistanie oraz Iraku. Zamach madrycki spowodował zmiany polityczne w Hiszpanii, co doprowadziło do opuszczenia Iraku przez jej wojska, osłabiając pozycje pozostałych aliantów USA w tym kraju.

W mojej ocenie, są to przełomowe daty, które pokazały, że organizacje terrorystyczne mogą realnie wpływać na stosunki międzynarodowe i wewnętrzne państw.

Terroryzm nie jest zjawiskiem jednorodnym. W jego historii można wyróżnić kilka etapów. Pierwszy z nich łączy się z wydarzeniami ostatniego dwudziestolecia XIX wieku do lat dwudziestych wieku ubiegłego. Jego cechą charakterystyczną było istnienie wielu tajnych organizacji skupiających się na walce o wyzwolenie społeczne i narodowe. Kolejny etap to terroryzm, poczynszący od skrajnej lewicy, poprzez narodowych socjalistów, do ataków inspirowanych ideologią nacjonalistyczną. Trzeci etap to

akcje terrorystyczne z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Następnym, czwartym etapem, widocznym od lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, jest działalność organizacji mniejszości etnicznych. Przykładami są Kurdowie w Turcji, Ormianie w Rosji czy Sikhowie w Indiach¹.

Podstawową rolę w umiędzynarodowieniu zjawiska terroryzmu odegrały organizacje nie europejskie, lecz bliskowschodnie, południowoamerykańskie i dalekowschodnie².

Prawnymi aspektami zwalczania terroryzmu zajmowała się już przed II wojną światową Liga Narodów³. Po wojnie powrócono do tematu w latach sześćdziesiątych pod egidą ONZ. Uchwalono konwencję tokijską o przestępstwach popełnionych na pokładach statków powietrznych. Kolejnymi były konwencje: haska o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi, montrealaska o zwalczaniu bezprawnych czynów przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego. Konwencja nowojorska dotyczyła ataków terrorystycznych skierowanych przeciwko życiu, zdrowiu czy wolności osób korzystających z ochrony międzynarodowej oraz ich siedzibom i środkom komunikacji. Podpisano również konwencję o zwalczaniu terroryzmu w Strasburgu czy konwencje o fizycznym zabezpieczeniu materiałów nuklearnych z 1980 roku. Organizacja Narodów Zjednoczonych uchwaliła także cały szereg rezolucji na temat walki z terroryzmem.

Źródła terroryzmu we współczesnej Rosji

Po drugiej wojnie światowej działania o charakterze terrorystycznym miały związek z antyradzieckimi rozruchami m.in. w Tbilisi w roku 1956, Taszkencie w 1972 roku czy Nowoczerkasku w 1962 roku. Działalność zbrojną o prowadziły m.in. organizacje takie jak: Orły w Estonii w latach 1953–1959, Podziemny Komitet Partyzancki Młodzieży Republiki Estonii. W latach 1964–1967 opór stawiał Wszechrosyjski Socjalno-Chrześcijański Związek Wyzwolenia Ludu, którego przywódcą był Leonid Borodin. W 1977 roku doszło do zamachów bombowych w metrze moskiewskim, które przeprowadziła armeńska Partia Jedności Narodowej Stiepana Zatikiana⁴. Na Zachodniej Ukrainie po II wojnie światowej do połowy lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku walkę prowadziła Ukraińska Powstańcza Armia pod dowództwem Romana Szuchewicza⁵. W Czeczenii pod koniec lat osiemdziesiątych rozwinął się Ruch Szejka Mansura, w którym prawdopodobnie uczestniczył najbardziej bezwzględny i naj-

¹ O terroryzmie międzynarodowym zob. np. w *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1995, s. 409–412. W okresie tym nawiązana została współpraca międzynarodowa między Frakcją Czerwonej Armii (Niemcy) a Akcją Bezpośrednią (Hiszpania). Miało to miejsce w 1985 roku, a hasłem było: „Partyzanci wszystkich krajów łączcie się”.

² Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny, Czarny Wrzesień, Tupamaros, Japońska Armia Czerwona czy Al-Kaida. Państwa obecnie walczące z międzynarodowym terroryzmem w pewnym stopniu przyczyniły się do podniesienia kwalifikacji terrorystów oraz udoskonalenia metod ich walki do poziomu tzw. wojny asymetrycznej.

³ Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu z 1937 roku, która nie weszła w życie.

⁴ Por. O. Zakirov, *Obcy element. Dramatyczne losy oficera KGB w walce o wyjaśnienie zbrodni katyńskiej*, Poznań 2010, s. 91–92.

⁵ Por. B. Lewickij, *Terror i rewolucja*, Wrocław 1990; P. Sudopłatow, *Wspomnienia niewygodnego świadka*, Warszawa 1999.

sławniejszy terrorysta współczesnej Rosji Szamil Basajew⁶. Do aktów terroryzmu zaliczyć nie można zabójstwa premiera Republiki Kirgiskiej Sultana Ibraimowa⁷ w 1980 roku. Często zamachy były przeprowadzane przeciwko przedstawicielstwom radzieckim za granicą. Prym wiodli nacjonalistyczni emigranci ukraińscy. Dokonano ataku na biura radzieckich linii lotniczych Aeroflot w Luksemburgu oraz zabójstwa radzieckiego dyplomaty w Dehli⁸. Najbardziej znanym aktem terroryzmu wobec dyptomatów radzieckich było porwanie kilku pracowników ambasady ZSRR w Bejrucie w 1985 roku⁹. Związek Radziecki bardzo często był nękany najbardziej spektakularnym sposobem akcji terrorystycznej, porwaniami samolotów. W latach 1954–1991 doszło do co najmniej 107 prób porwania samolotów. Szczytowym okresem porwań był rok 1990, kiedy podjęto 32 próby. Według danych MSW ZSRR od 1958 roku do lipca 1990 roku w rezultacie użycia broni przez porywaczy zginęło 120 osób, a rannych było ponad 200¹⁰.

Przedstawiając źródła terroryzmu we współczesnej Rosji, skoncentruję się na trzech, w mojej ocenie, głównych czynnikach warunkujących funkcjonowanie terroryzmu w Federacji Rosyjskiej.

Zaliczam do nich wyznaczniki polityczno-kulturowe, ideologiczne oraz społeczno-psychologiczne. Nie występują one oddzielnie, lecz są powiązane ze sobą, wzajemnie się warunkując. Czynniki polityczno-kulturowe są podstawą pozwalającą na zrozumienie źródeł terroryzmu we współczesnej Rosji. Czynnikiem politycznym był chaotyczny rozpad ZSRR. W wyniku tych wydarzeń nastąpił rozkład organów porządku publicznego oraz paraliż władzy państwowej¹¹ we wszystkich sferach i poziomach jej działania. Powstały w Rosji system polityczny z dominującą pozycją władz wykonawczych oraz autorytarno-anarchistyczny sposób sprawowania władzy przez Borysa Jelcyna doprowadził do destabilizacji praktycznie wszystkich podmiotów FR. Silna pozycja liderów poszczególnych podmiotów federacji przyczyniała się do utrzymania stanu ciągłego fermentu i niestabilności systemu politycznego. Elementem wpływającym na polityczny wymiar kryzysu była totalna zapaść gospodarczo-ekonomiczna i gwałtowny spadek poziomu życia mieszkańców Rosji¹². Innymi przyczynami politycznymi powodującymi wzrost zagrożenia terrorystycznego było i jest występowanie dużej liczby konfliktów lokalnych, pretensji terytorialnych oraz powstanie rosyjskiej mniejszości w państwach poradzieckich. Polityczna niestabilność na Kaukazie Północnym trwająca od końca lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, dwie wojny czeczeńskie i nierozwiązane problemy społeczno-ekonomiczne regionu spowodowały, że kryzys społeczny w tej części Rosji jest istotnym czynnikiem politycznym mającym wpływ na rozwój terroryzmu. Chwiejność systemu stosunków społecznych i ich struktur, niepowodzenie uznanych, dotychczasowych poglądów na świat, zaostrenie

⁶ J. Tomasiewicz, *Terroryzm na tle przemocy politycznej (zarys encyklopedyczny)*, Katowice 2000, s. 160.

⁷ Por. O. Zakirov, *op. cit.*, s. 110–116.

⁸ Por. J. Tomasiewicz, *op. cit.*, s. 160.

⁹ Por. W.F. Łaszkuł, *Kak oswobodili sowietskich założników w Liwanie*, „Istoriko-publicystičeskij almanach Łubianka” 2008, nr 8, s. 51–63.

¹⁰ O. Gubariew, *Tajny wozduszno go terrorizma*, Moskwa 2002, s. 283–284. W 1990 roku Związek Radziecki ustanowił europejski rekord co do liczby porwanych samolotów.

¹¹ J. Smaga, *Rosja w 20 stuleciu*, Kraków 2002, s. 297–312.

¹² *Ibidem*, s. 300.

politycznych, socjalnych, nacjonalistycznych i religijnych antagonizmów doprowadziło do uwolnienia drzemiącego agresywnego potencjału wśród wielu narodów FR. Przejawami są terroryzm, ekstremizm i separatyzm. Bodźcem rozwoju terroryzmu w Rosji jest brak mechanizmów politycznych służących do rozwiązywania problemów społecznych. Jeżeli nawet istnieją, to nie były i nie są wykorzystywane w wystarczającym stopniu. Terroryzm stał się praktycznie jedyną możliwą formą wyrażania protestu przeciwko funkcjonującemu ustrojowi politycznemu, stosunkom społeczno-ekonomicznym i narodowościowym. Artykułowaniem w ten sposób swoich żądań. W Rosji praktycznie nigdy nie funkcjonowały i nadal w miarę sprawnie nie funkcjonują jeszcze demokratyczne środki rozwiązywania konfliktów społeczno-politycznych, narodowościowych i mających podłoże religijne.

Elementem wzmacniającym polityczny charakter źródeł terroryzmu we współczesnej Rosji są czynniki kulturowe. Po siedemdziesięciu kilku latach ujednolicania wielonarodowego i multikulturowego społeczeństwa w nowej epoce okazało się, że różnice kulturowe, obyczajowe i historyczne są nadal niebagatelne. Odradzające się poczucie odrębności narodowej i kulturowej jest tak silne, że stało się czynnikiem napędzającym polityczne i społeczne ambicje narodów i jednostek. Przyczyny kulturowe mają duży wpływ na postrzeganie wartości, którą stanowi życie ludzkie oraz podejście do śmierci. Dla jednych jest ona końcem istnienia, zaś inni uważają ją za początek lepszej przyszłości¹³.

Dawne tradycje Imperium Rosyjskiego i ZSRR utrwaliły pogląd ludzi na życie i śmierć, które we współczesnej Rosji mają nadal niewielką wartość. Taki sposób traktowania życia ludzkiego powoduje, że terroryści nie mają żadnych zahamowań moralnych przy zabijaniu niewinnych ofiar. Dla władz państwowych straty nie mają raczej większego znaczenia. Jest to jedna z obiektywnych przyczyn rozwoju terroryzmu w Rosji. Władze państwowe mimo posiadanej wiedzy i możliwości nie sięgają jeszcze do innych metod zwalczania terroryzmu poza wojskowo-policyjnymi. Miliony ludzi stanęły przed koniecznością wyboru miejsca zamieszkania, poczucia przynależności narodowej lub przyjęcia obywatelstwa nowo powstałego państwa.

Następstwem niestabilności systemu politycznego i krachu istniejącej wspólnej, choć wątej tkanki narodów Związku Radzieckiego było zwrócenie się w kierunku poszukiwania idei mogących pomóc zbudować nowy świat na gruzach upadłego.

Poszukiwanie nowych ideologii zostało skierowane w stronę nacjonalizmu, ksenofobii i ekstremizmu mających być drogowskazem do budowania nowego świata i stabilizacji politycznej. Poszukiwanie nowych idei zwróciło uwagę zainteresowanych na motywacje religijne. Widoczne jest to wśród ok. 20 milionów obywateli Rosji wyznających islam. Czy motywacje wykorzystania religii mają wymiar ideowy czy pragmatyczno-polityczny, trudno na obecnym etapie rozwoju sytuacji oceniać. Posługiwanie się nośnymi religijnymi hasłami pozwalało na budowę organizacji o charakterze nacjonalistyczno-ekstremistycznym, dla których posługiwanie się terrorem stało się naturalną sprawą. Ułatwieniem były nasilające się konflikty o charakterze narodowościowym¹⁴, z podtekstem religijnym. Usprawiedliwianie swojej działalności argumentami religij-

¹³ Na temat podłoża i zróżnicowania kulturowego terroryzmu por. T. Białek, *Terroryzm – manipulacja strachem*, Warszawa 2005, s. 62–95.

¹⁴ Kaukaz Północny (m.in. Czeczenia), Nadniestrze, Tadżykistan, Azerbejdżan.

nymi, nadawanie im ideologicznego kształtu prowadziło do rozpoczęcia współpracy z zagranicznymi organizacjami religijno-ekstremistycznymi.

W Rosji działa aktywnie wiele organizacji, partii, ruchów, frontów skłaniających się do stosowania gwałtownych metod dla uzyskania korzystnych rozwiązań politycznych. Powodują one wzrost popularności ideologii przemocy i utwierdzają przekonanie, że kluczem do zdobycia władzy i wpływów politycznych jest korzystanie z brutalnej siły celem zastraszenia przeciwników – *wintowka rożdżает włast'*. Ważnym, uzupełniającym przedstawione czynniki elementem wpływającym na rozwój terroryzmu w Rosji są uwarunkowania społeczno-psychologiczne. Zaliczyć do nich należy ogólnospołeczną frustrację, upadek autorytetów moralnych, władzy i prawa. Brak wiary w zdolność i możliwość pozytywnych zmian istniejącej sytuacji. Do czynników o sprawczym charakterze społeczno-psychologicznym zaliczam idącą w setki tysięcy liczbę osób, które przeszły szkołę wojny w Afganistanie, Czeczenii, Abchazji, Nadniestrzu czy Serbii. Ludzie ci, nie mogąc adaptować się do cywilnego życia, nie uzyskując pomocy od państwa, stosunkowo łatwo mogą przejść na stronę terrorystów lub ich umiejętności są wykorzystywane w celach terrorystycznych¹⁵. Ponadto wpływ na poglądy społeczne oraz uwarunkowania psychologiczne mają środki masowego przekazu, często bezmyślnie reklamujące działania terrorystów. Rosyjscy autorzy do pozostałych przyczyn rozwoju terroryzmu w Rosji zaliczają rozwinięty nielegalny rynek handlu bronią, strategiczne decyzje niektórych zagranicznych służb specjalnych oraz międzynarodowych organizacji terrorystycznych. Następnym czynnikiem jest nieszczelność granic¹⁶ Rosji i brak pełnej kontroli nad wjazdami i wyjazdami ludzi z terytorium Federacji. Eksperci rosyjscy oceniają, że do rozwoju i utrzymywania się wysokiego stopnia zagrożenia terrorystycznego przyczynia się nadal mało skuteczna praca organów porządku publicznego oraz państwowych i społecznych organizacji broniących praw obywateli¹⁷.

Na terytorium Rosji działa wiele organizacji terrorystycznych. Niektóre mają charakter religijno-nacjonalistyczny, a inne są jedynie motywowane poglądami politycznymi, lewicowymi lub prawicowymi. Do znaczących grup terrorystycznych w Rosji, posługujących się retoryką lewicową należy zaliczyć organizację o nazwie Nowe Inicjatywy Rewolucyjne (NIR). Pierwszy raz dała ona znać o sobie w październiku 1996 roku. Wysłała wtedy komunikat nr 1, podpisany jako grupa Nowej Rewolucyjnej Alternatywy (NRA). Federalna Służba Bezpieczeństwa uważała tę młodzieżową organizację za jedną z najgroźniejszych i najlepiej zakonspirowanych. Inną organizacją terrorystyczną o charakterze lewicowym jest Rada Rewolucyjna RFSRR (RR RFSRR), która dała o sobie znać w kwietniu 1997 roku wysadzeniem pomnika cara Mikołaja II.

Najbardziej znaną i groźną prawicową grupą terrorystyczną było Rosyjskie Zjednoczenie Narodowe (RZN). Jego przywódcą został Dmitrij Barkaszow, wcześniej działający w stowarzyszeniu Pamięć. Po jego opuszczeniu założył Narodowy Ruch o Swobodną Silną Sprawiedliwą Rosję (NR o SSSR). Rosyjskie Zjednoczenie Narodowe uczestniczyło w obronie parlamentu w czasie wydarzeń październikowych 1993 roku.

¹⁵ Zob. *Pokazałem mu pięść. Rozmowa z generałem-majorem KGB ZSRR w stanie spoczynku Walerijem Nikołajewiczem Wieliczko, prezydentem Klubu Weteranów Bezpieczeństwa Państwowego*, „MMS Komandos” nr 2011, nr 11. Rozmowę przeprowadził K. Kraj, s. 42–45.

¹⁶ Granice lądowe FR mają 20 527 km długości, zaś morskie 37 700 km. Przebiegają głównie w rejonach trudnych (góry, pustynie) czy brzegi mórz arktycznych. Utrudnia to kontrolę i ogranicza możliwość zabezpieczenia się przed przenikaniem grup terrorystycznych czy przestępczych.

¹⁷ Por. K. Kraj, *Rosja w walce z terroryzmem*, Kraków 2009, s. 67–71.

Z działalnością RZN związana jest seria wybuchów w moskiewskich synagogach w latach 1998–1999.

Podstawową siłą napędową występującego w Rosji terroryzmu politycznego stanowią organizacje, których motywacja działania, siła, wynika z czynników religijno-nacjonalistycznych. Do najniebezpieczniejszych należą ugrupowania mające powiązania międzynarodowe. Część organizacji, które prowadzą swoją działalność na terytorium Rosji funkcjonuje w innych krajach Wspólnoty Niepodległych Państw. Wiele z nich wywodzi się z ugrupowania Bracia Muzułmanie. Działają jako sieć komórek Dżamat – Islamija. Należy do nich Stowarzyszenie Reform Socjalnych¹⁸ (Jamiat Al-Islash Al-Ijtimai). Organizacja wywodzi się z Kuwejtu. Funkcjonuje pod przykryciem organizacji społeczno-charytatywnej. Jej oddziały działają w Rosji, m.in. w Moskwie. Występują również na terytorium innych państw WNP: Azerbejdżanu, Kazachstanu, Tadżykistanu, Kirgistanu. Kolejną organizacją jest Komitet Islamskiego Wezwania¹⁹ (Lajnat Al-Dawaa Al-Islamija). Następną Liga Islamskiego Świata²⁰ funkcjonująca na terenie Rosji. Oprócz wspomnianych organizacji zagrożenie terrorystyczne wnoszą też inne, jak np. Komitet Muzułmanów Azji²¹ prowadzący swoje działania na terytorium Rosji, wspierany przez fundację Labban Foundation. Następną jest Partia Islamskiego Wyzwolenia²². Współdziała z nią Islamski Ruch Uzbekistanu²³. W Moskwie działał oddział japońskiej sekty Najwyższej Prawdy (Aum Shinrikyo). Sekta ta w ramach zdobywania broni werbowwała naukowców w Japonii i Rosji (fizycy jądrowi).

Rosyjski Sąd Najwyższy zakazał w latach 2003–2010 działalności 19 organizacji. Ponadto decyzjami sądów nakazano rozwiązanie i likwidację działalności ośmiu organizacji społecznych na podstawie zapisów Ustawy o przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej.

Podsumowując skróciwą charakterystykę organizacji terrorystycznych występujących na terytorium Federacji Rosyjskiej, możemy stwierdzić, że stwarzają one wielkie zagrożenie. Rosyjskie tajne służby mają wieloletnie tradycje i umiejętności w zwalczaniu organizacji terrorystycznych: zarówno lewicowych, jak i prawicowych. Pozostałe organizacje islamskie jest stosunkowo łatwo kontrolować, gdyż działają, nie stosując zasad głębokiej konspiracji. Zagrożeniem z ich strony może być radykalizacja poszczególnych działaczy i ich komórek pod wpływem propagandy oraz fundamentalistycznych organizacji islamskich zagnieżdżonych na Kaukazie Północnym.

Groźnym problemem dla bezpieczeństwa obywateli Rosji jest rozrost terroru stosowanego przez kryminalne grupy przestępcze. Dysponują one dużymi zasobami broni²⁴.

Obecnie najpoważniejsze zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej stanowi niestabilność Kaukazu Północnego, szczególnie Czeczenii oraz pozostałych republik kaukaskich. Północną część Kaukazu zamieszkują bitne górskie na-

¹⁸ Общество социальных реформ (ОСР).

¹⁹ Комитет исламского призыва (КИП).

²⁰ Лига исламского мира (ЛИМ).

²¹ Комитет мусульман Азии.

²² Партия исламского освобождения, Хизбут – Тахрир аль – Ислами.

²³ Prowadził on zbrojne prowokacje na granicy kirgisko-uzbeckiej w latach 1999–2000.

²⁴ Szacuje się, że w latach dziewięćdziesiątych do Rosji wwieziono ok. 1,5 mln sztuk broni palnej. Wystarczy tylko przypomnieć, że w samej Czeczenii pozostawiono uzbrojenie dla dywizji wojska.

rody, w większości wyznania muzułmańskiego²⁵. Terytorium Kaukazu Północnego jest najpoważniejszym punktem zapalnym na obszarze Rosji. Różnorodność narodowości, różnice religijne i etniczne, tradycje walk o niepodległość, odradzanie się świadomości religijnej i narodowej doprowadziły po 1991 roku do anarchii i bezprawia. Czynnikiem wspierającym aspiracje narodowo-religijne jest obecność obywateli sąsiadujących państw islamskich oraz obywateli krajów arabskich pochodzenia kaukaskiego. Impulsem do odrodzenia świadomości narodowo-religijnej było powstanie Stowarzyszenia Górskich Narodów Kaukazu w 1989 roku. Stowarzyszenie w 1991 roku zostało przekształcone w Konfederację Górskich Narodów Kaukazu²⁶. Konfederacja była początkowo wymierzona w Gruzję i jej celem było popieranie niepodległości Abchazji. Potem konfederacja udzieliła poparcia Czeczenom przeciwko Rosji. Liderem i siłą napędową organizacji był przywódca Czeczenii generał major Armii Radzieckiej Dżochar Dudajew. Nie wdając się w szczegóły wojen w Czeczenii, można stwierdzić, że doprowadziły one przekształcenia wojny partyzanckiej w walkę samodzielnych oddziałów stosujących metody terrorystyczne. Dodatkowo rozplenił się bandytyzm i porwania dla okupu²⁷. Uaktywnili się muzułmańscy fanatycy – wahabici, którzy już w lipcu 1998 roku próbowali odbić miasto Gudermes z rąk żołnierzy prezydenta A. Maschadowa. Na czele wahabitów stali Arbi Barajew i arabski najemnik Chattab. Szokiem dla społeczeństwa było zamordowanie w październiku 1998 roku trzech Brytyjczyków i Nowozelandczyka, których obcięte głowy podrzucono w centrum Groznego. W marcu 1999 roku został porwany i zgładzony przez ludzi Szamila Basajewa generał Gienadij Szpigun z rosyjskiego MSW. Wahabici próbowali zabić niechętnego im głównego muftiego Czeczenii Ahmeda Kadyrowa²⁸.

Do przemiany wojny partyzanckiej w terroryzm w dużej mierze przyczynili się, według mojej oceny, ochotnicy arabscy, którzy przeflancowali metody stosowane w ich krajach na grunt rosyjski. Część z nich osiedliła się na terenie Czeczenii i nawoływała do wyrzucenia Rosjan z Kaukazu. Fanatycy religijni – wahabici²⁹, marzą o budowie państwa muzułmańskiego na terenie Kaukazu. Wahabizm największe znaczenie zdobył na terytorium Dagestanu i Czeczenii. W Czeczenii wahabizm znalazł dogodne warunki do działania, gdy ta znajdowała się pod rządami Dżochara Dudajewa. W stolicy kraju, Groznym, otwarto centrum wahabitów, które zajmowało się rozpowszechnianiem literatury religijnej, organizowało wspólne modlitwy oraz przedstawiało swoje idee w miejscowych środkach masowego przekazu. Wahabizm według ideologów związanych z Dudajewem (S. Jandarbijew i M. Udugow) miał być jedyną ideologią obowiązującą w Czeczenii. Przyczyną wyboru Czeczenii na miejsce rozpowszechniania idei wahabizmu była pewna niezależność państwowa republiki i możliwość jej wsparcia przez bogate kraje arabskie. Stronnicy tego ruchu mieli doskonałe przygotowanie i praktykę wojskową. Ponadto islam w swojej pierwotnej, czystej postaci miał pomóc w zatarciu podziałów pomiędzy narodami Kaukazu Północnego jako

²⁵ Wyjątkiem są prawosławni Osetyjczycy.

²⁶ Na wniosek zamieszkujących tereny nizinne Kumyków, Kozaków nadtereckich i Nogajców z nazwy usunięto słowo „górskich”, obecnie używana jest nazwa Konfederacja Narodów Kaukazu.

²⁷ Od marca 1997 do kwietnia 1998 roku uprowadzono w Czeczenii 200 cudzoziemców.

²⁸ Późniejszy prezydent Czeczenii, zginął w zamachu w maju 2004 r.

²⁹ Wahabici – wyznawcy doktryny religijno-politycznej, która powstała w XVIII wieku. Głoszą powrót do pierwotnej czystości islamu oraz surowość i prostotę obyczajów. Jedynym dla nich źródłem wiary jest Koran. Występują głównie w Arabii Saudyjskiej.

całości. Po zakończeniu pierwszej wojny czeczeńskiej Chattab założył Islamski Instytut Kaukazu powiązany z Braćmi Muzułmanami. Wykładano w nim również takie przedmioty jak: przygotowanie ogólnowojskowe, terrorystyczne, dywersyjne i ideologiczne oraz metody prowadzenia wojny partyzanckiej. W sierpniu 1997 roku w wyniku kongresu 35 ruchów i partii islamskich Czeczenii i Dagestanu powstała organizacja o nazwie Islamski Naród, której przywódcą został Czeczeniec Mowgadi Udugow. Organizacja ta miała stać się jedynym islamskim ruchem na Kaukazie. W tym samym roku powstaje w Groznm społeczeństwo-polityczny związek Konfederacja Kaukaska z byłym prezydentem Czeczenii Selimchanem Jandarbijewem na czele. Rok 1998 to powstanie Kongresu Narodów Iczkerii i Dagestanu, na czele z Szamilem Basajewem. Celem działalności kongresu jest obrona porządku islamskiego od zagrożeń w Iczkerii, Dagestanie i Kaukazie oraz zjednoczenie islamskich republik (Kaukazu)³⁰ w jeden organizm państwowy. Basajew ogłasza utworzenie Islamskiej Brygady Pokojowej, której zadaniem jest uczestnictwo w konfliktach na Kaukazie, celem „rozdzielenia” stron. Wszystkie opisane działania były wspierane przez państwa Bliskiego i Środkowego Wschodu (Arabia Saudyjska, Jordania, Pakistan czy Afganistan) oraz działające na ich terytoriach organizacje niepaństwowe. Liderem terrorystów wahabitów był wspomniany już Habib Abd El-Rahman Chattab³¹, arabski ochotnik, weteran wojny w Afganistanie. Na stronę wahabitów przeszli także terroryści numer 1 i 2, czyli Szamil Basajew i Salman Radujew. W październiku 2007 roku lider czeczeńskich terrorystów Doku Umarow ogłosił powstanie Kaukaskiego Emiratu i zadeklarował, że „partyzanci” nie walczą już o niepodległość Czeczenii, lecz o utworzenie państwa islamskiego na całym Kaukazie Północnym. Zadeklarował prowadzenie dżihadu skierowanego nie tylko przeciwko Rosji, ale i Zachodowi.

W 1999 roku w Rosji dokonano 287 zamachów bombowych. Przywołajmy tylko te najbardziej znaczące. Wysadzenie domu w Bujnaksku – 64 osoby zabite, w tym 21 dzieci. W Moskwie wysadzono budynek mieszkalny, zginęło 90 osób, zaś kolejnym moskiewskim domu zginęło 120 ludzi. W tym samym miesiącu (sierpniu) i roku wysadzono dom w Wołgodońsku, gdzie zginęło 19 ludzi.

Akty terrorystyczne w Federacji Rosyjskiej od roku 2005 do września 2011 roku

Lp.	Cel	Wykorzystanie urządzeń wybuchowych	Wykorzystanie broni strzeleckiej
1.	Środki transportu	156	76
2.	Budynki organów władzy (struktur siłowych i władzy wykonawczej)	33	31
3.	Wysadzenie funkcjonariuszy struktur siłowych oraz władz wykonawczych przy wykonywaniu obowiązków służbowych	64	41

³⁰ Celem takim miało służyć wtargnięcie do Dagestanu w sierpniu 1999 roku, w którym brały udział oddziały dowodzone przez Basajewa, Bagautdina, Tagajewa i Chattaba.

³¹ Arab, którego przynależność państwowa nie została ustalona. Jedni twierdzili, że był Jordańczykiem, inni, że pochodził z Arabii Saudyjskiej. Według moskiewskiego korespondenta Al-Dżaziry Chattab na początku lat 90. podobno studiował w Moskwie.

Rosja a terroryzm

W 2010 r. miało miejsce wysadzenie jednego obiektu infrastruktury krytycznej.

Lp.	Lata	Liczba aktów terrorystycznych	Zabici	Ranni
1.	2005	257	160	431
2.	2006	117	b. d.	b. d.
3.	2007	48	b. d.	b. d.
4.	2008	2	12	43
5.	2009	6	4	6
6.	2010	22	89	513
7.	Do września 2011	10	b.d.	b. d.

Uwagi: Na terytorium Federacji Rosyjskiej do 1 grudnia 2007 r. zarejestrowanych zostało 719 napadów (obstrzał, pobicie) na funkcjonariuszy struktur siłowych, przedstawicieli organów władzy oraz duchowieństwa. Liczba napadów zmniejszyła się w stosunku do analogicznego okresu w roku 2006 o 43,7%.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Narodowego Komitetu Antyterrorystycznego zamieszczonych na stronie internetowej Komitetu. Liczby dotyczące ilości aktów terrorystycznych w niektórych latach nie zgadzają się z sumami podanymi w informacji NAK. Różnice wystąpiły podczas podsumowywania przez autora aktów terrorystycznych (dane cząstkowe). Przyczyna różnic nie jest znana autorowi notki.

Czeczenia w latach 1996–1999 stała się bazą międzynarodowej przestępczości³² i terroryzmu. Przez granice z Azerbejdżanem i Gruzją przybywali nie tylko najemnicy, lecz także przemycano narkotyki, broń i pieniądze. Często powtarzały się zbrojne akcje na terytoriach sąsiednich, jak w Dagestanie, Inguszetii, Północnej Osetii czy Kraju Stawropolskim. Czeczenia stała się głównym ośrodkiem destabilizacji sytuacji na Kaukazie Północnym. Terroryzm i ekstremizm w wydaniu kaukaskim ma źródła w długotrwałym kryzysie ekonomicznym, socjalnym podziale społeczeństwa, utracie ogólnospołecznych idei. Ograniczenie finansowych, materialnych środków grozi katastrofą socjalną. Przyczyną jest podział społeczeństw na grupy o przeciwnych interesach ekonomicznych i materialnym położeniu (bogaci i biedni), nie występuje klasa średnia. Nastąpiło pogłębienie konfliktów o charakterze nacjonalistycznym i religijnym, co prowadziło do powstawania ognisk napięć (np. konflikt osetyńsko-inguski), przeradzających się w starcia zbrojne.

Po pierwsze, rozwiązanie problemu terroryzmu na Kaukazie związane jest z usprawnieniem działalności organów porządku publicznego oraz efektywniejszym posługiwaniem się metodami siłowymi.

Po drugie, władze rosyjskie powinny podjąć i przeprowadzić wszelkie niezbędne reformy gospodarcze dla poprawy sytuacji materialnej mieszkańców republik kaukaskich i rozwoju miejscowej gospodarki. Przejawem tego myślenia i działania jest wydzielenie z Południowego Okręgu Federalnego – Okręgu Północnokaukaskiego. Na jego czele stanął pełnomocny przedstawiciel prezydenta FR Aleksander Chłoponin, który został jednocześnie wicepremierem Rosji. A. Chłoponin jako zdolny menedżer będzie nadzorował całokształt administracji w republikach Kaukazu Północnego, uzyskał wpływ na nominację szefów jednostek administracyjnych okręgu (prezydentów

³² W latach 1996–1999 według danych rosyjskich w Czeczenii miało miejsce łącznie 1300 porwań (w tym 60 cudzoziemców).

republik) oraz będzie kontrolował dystrybucję środków finansowych z budżetu centralnego, chodzi o kwotę co najmniej 120 mld rubli³³.

Po trzecie, należy uruchomić pełną gamę mechanizmów politycznych (autentyczne wybory lokalne, ograniczenie roli klanów rodzinnych w polityce, a jednocześnie szacunek i stosowanie się do miejscowych zwyczajów i tradycji, pełne wykorzystanie bogatej wiedzy o Kaukazie, których celem będzie osłabienie wpływów ekstremistów islamskich oraz ideologii nacjonalistycznych na lokalne społeczności.

System zwalczania terroryzmu w Federacji Rosyjskiej

Duma Państwowa oraz Rada Federacji w lutym 2006 roku przyjęły ustawę *O przeciwdziałaniu terroryzmowi*³⁴ (O przeciwdziałaniu terroryzmowi), której projekt został wniesiony przez grupę deputowanych związanych z tzw. partią „władzy” Jedna Rosja. Ustawa liczy jedynie 26 artykułów, bez podziału na rozdziały³⁵. Weszła w życie z dniem 6 marca 2006 roku. Artykuły: 18, 19, 21 i 23³⁶ stały się obowiązującym prawem z dniem 1 stycznia 2007 roku. Natomiast podstawowe różnice pomiędzy ustawami z 2006 a 1998 roku dotyczą prawnych aspektów wykorzystania Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w operacjach kontrterrorystycznych. Udział Sił Zbrojnych FR opisują artykuły od 6 do 10 omawianej ustawy. Siły zbrojne mogą uczestniczyć w walce z terroryzmem w celu: 1) przerwania lotu statków powietrznych wykorzystywanych dla przeprowadzenia aktu terrorystycznego lub porwanego przez terrorystów, 2) przerwania aktu terrorystycznego na wodach i morzach wewnętrznych FR, na morskich obiektach produkcyjnych rozmieszczonych w szelfie kontynentalnym Rosji oraz w celu zabezpieczenia narodowego transportu morskiego, 3) uczestnictwa w operacji kontrterrorystycznej zgodnie z regulacjami omawianej ustawy, 4) przerwania międzynarodowej działalności terrorystycznej za granicami Rosji³⁷. Artykuły 7 i 8 opisują sposób postępowania przy przerywaniu aktów terrorystycznych w powietrzu oraz na wodach terytorialnych, morzach wewnętrznych i szelfie kontynentalnym oraz zapewnienie bezpieczeństwa transportowi morskiemu. Dziewiąty artykuł reguluje uczestnictwo sił zbrojnych w prowadzeniu operacji kontrterrorystycznej. Pododdział i jednostki wojskowe kierowane są do prowadzenia operacji przeciwko terrorystom na mocy decyzji dowodzącego operacją kontrterrorystyczną. Zgrupowania wojskowe uczestniczą w niej na mocy decyzji prezydenta Rosji. Artykuł dziesiąty w swoich jedenastu punktach szczegółowo reguluje udział sił zbrojnych w wypełnianiu zadań w celach przerwania międzynarodowej działalności terrorystycznej poza granicami Rosji. Decyzję o zastosowaniu oddziałów sił zbrojnych do akcji przeciwko bazom oraz terrorystom, poza granicami, podejmuje prezydent

³³ Por. K. Kraj, *op. cit.*, s. 88. Ścisłą reglamentację dystrybucji środków z budżetu federalnego proponował wprowadzić przedstawiciel Prezydenta FR Dmitrij Kozak.

³⁴ Tekst zob. Fiederalnyj zakon Rossijskoj Fiedieracyi O protivodiejstwiu tierrorizmu, www.president.kremlin.ru.

³⁵ Pierwszy przygotowany projekt liczył 11 rozdziałów, 46 artykułów i był bardzo szczegółowy.

³⁶ Dotyczą wynagradzania krzywd, socjalnej rehabilitacji osób poszkodowanych oraz uczestniczących w walce z terroryzmem, ulg w sprawach wysługi lat czy rekompensacji związanych ze stratami życia czy zdrowia uczestników operacji kontrterrorystycznej.

³⁷ Art. 6 Ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi.

FR. O wykorzystaniu formacji sił zbrojnych poza granicami Rosji dla realizacji zadań dla przeciwdziałania międzynarodowej działalności terrorystycznej decyduje prezydent na podstawie odpowiedniego postanowienia Rady Federacji rosyjskiego parlamentu. Postanowienie o powrocie sił zbrojnych z operacji zagranicznych podejmuje samodzielnie prezydent, informując jedynie o swojej decyzji Radę Federacji. Omawiany artykuł określa także sposób i formę udziału w tych działaniach personelu cywilnego niezbędnego do zabezpieczenia funkcjonowania sił zbrojnych za granicą. Kolejne artykuły ustawy regulują porządek prawny podczas prowadzenia operacji kontrterrorystycznej³⁸, warunki jej przeprowadzania³⁹ oraz ustalają kierownictwo tej operacji⁴⁰. Z ich uregulowań jednoznacznie wynika fakt, że odpowiedzialność za organizację, przeprowadzenie i dowodzenie operacją kontrterrorystyczną ponosi kierownik federalnego organu władzy wykonawczej w sferze zabezpieczenia bezpieczeństwa lub inna wskazana osoba z federalnego organu, jeśli nie było innej decyzji⁴¹.

W dwunastym artykule ustawy jest jednoznacznie wskazane, że podstawową siłą operacji kontrterrorystycznej są organa Federalnej Służby Bezpieczeństwa, które mogą wykorzystywać inne jednostki federalnych organów władzy wykonawczej (kompetentne w sprawach bezpieczeństwa, prawa, spraw wewnętrznych, obrony cywilnej, sytuacji nadzwyczajnych, pożarnictwa) lub jednostki sił zbrojnych. Jednoosobowe dowództwo sprawuje kierownik operacji kontrterrorystycznej – przedstawiciel FSB. Zgodnie z ustawą prezydent Federacji Rosyjskiej określa podstawowe kierunki państwowej polityki oraz ustala kompetencje federalnych organów władzy wykonawczej, którymi kieruje, w sferze przeciwdziałania terroryzmowi⁴². Ustawą zostały określone obowiązki w tej sferze rządu i podległych mu organów władzy państwowej oraz władzy samorządowej. Ustawa upoważnia prezydenta FR dla celów zabezpieczenia koordynacji współpracy federalnych organów władzy, organów podmiotów federacji i organów samorządowych w walce z terroryzmem do powoływania instytucji, w której uczestniczą przedstawiciele wymienionych organów oraz osoby indywidualne. Tak powołane instytucje mogą wydawać akty normatywne (wspólne i obowiązujące) uczestników nowo powstałego organu⁴³ kierującego walką z terroryzmem.

W myśl jej rozwiązań kluczowym dla zwalczania aktów terroryzmu organem władzy federalnej jest Federalna Służba Bezpieczeństwa. To ta służba jest osią i ośrodkiem, wokół którego jest zorganizowany system zwalczania terroryzmu.

W Ustawie o walce z terroryzmem i Ustawie o przeciwdziałaniu terroryzmowi zostały wskazane rosyjskie państwowe instytucje odpowiedzialne za walkę z terroryzmem. W tej drugiej – na zasadzie określenia kompetencji, a nie nazw funkcjonujących resortów. Oczywiście przedstawiona lista nie jest zamknięta. Dodać do niej możemy

³⁸ Art. 11 Ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi.

³⁹ *Ibidem*, art. 12.

⁴⁰ *Ibidem*, art. 13.

⁴¹ Przepis ten jednoznacznie nakłada obowiązki dowodzenia operacją na dyrektora Federalnej Służby Bezpieczeństwa, jego podwładnych czy szefów regionalnych struktur FSB. Dekret prezydenta FR dopuszcza mianowanie dowódcą operacji kontrterrorystycznej kierownika regionalnej struktury ministerstwa spraw wewnętrznych (Regionalny Zarząd Spraw Wewnętrznych), gdy w danym podmiocie nie funkcjonuje organ FSB.

⁴² Art. 5 Ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi.

⁴³ *Ibidem*, art. 5, pkt 4.

Ministerstwo ds. Obrony Cywilnej, Sytuacji Nadzwyczajnych i Likwidacji Skutków Klęsk Żywiolowych, Federalną Służbę Migracyjną, Federalną Służbę Kontroli Obrotu Środkami Narkotycznym i Psychotropowymi, Federalną Służbę Ochrony czy Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz wiele innych.

W związku z przewidywanym przyjęciem Ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi prezydent FR Władimir Putin wydał już dnia 15 lutego 2006 roku dekret o *Mierach po przeciwdziejstwiu terrorizmu*⁴⁴ (O środkach dla przeciwdziałania terroryzmowi). Celem dekretu jest doskonalenie państwowego kierownictwa w dziedzinie zwalczania terroryzmu. Decyzją prezydenta powstał *Nacyonalnyj antiterroristiczeskij komitet* (Narodowy Komitet Antyterrorystyczny, NKA). Przewodniczącym komitetu jest z urzędu dyrektor Federalnej Służby Bezpieczeństwa. Zgodnie z punktem trzecim dekretu dla celów koordynacji działalności terytorialnych jednostek federalnych władz wykonawczych, organów władzy wykonawczej podmiotów oraz organów samorządowych dla zapobiegania terroryzmowi, minimalizacji i likwidacji następstw jego przejawów powołane zostały w podmiotach federacji komisje antyterrorystyczne. Ich kierownikami (przewodniczącymi) z mocy dekretu są przedstawiciele najwyższych organów wykonawczej władzy państwowej w tych podmiotach. Dla celów planowania stosowanych sił i środków organów federalnych i ich terytorialnych organów do walki z terroryzmem w składzie komitetu powołany został Federalny Sztab Operacyjny. Jego odpowiednikami w terenie są sztaby operacyjne powoływane w podmiotach FR. Decyzje podejmowane przez sztab federalny oraz sztaby regionalne są obowiązujące dla jednostek wchodzących w ich skład, z tym że postanowienia sztabu federalnego są nadrzędne i obowiązują również na szczeblu sztabu podmiotu FR. Kierownikiem sztabu federalnego jest przewodniczący komitetu. Szefami sztabów w podmiotach są kierownicy miejscowych organów Federalnej Służby Bezpieczeństwa, o ile inaczej nie zdecyduje szef NKA.

Na podstawie dekretu w składzie FSB powołany zostaje aparat NKA. W organach regionalnych FSB powołane zostaną aparaty sztabów operacyjnych. Ich zadaniem ma być organizacyjne i materiałowo-techniczne zabezpieczenie działalności Komitetu, jego sztabu i sztabów regionalnych. Dekretem zatwierdzone zostały: statut Komitetu, składy osobowe NKA, regionalnej komisji antyterrorystycznej, sztabu federalnego i sztabu operacyjnego w podmiocie federacji. Ustalona została liczebność centralnego aparatu komitetu, który ma wynosić 300 osób w FSB oraz 7 osób w Federalnej Służbie Ochrony. Omawiany akt prawny reguluje kompetencje w sprawach kadrowych i organizacyjnych, wskazuje terminy realizacji poszczególnych etapów tworzenia ustalonego dekretem systemu zwalczania terroryzmu. Określa zadania rządu FR w dziedzinie zabezpieczenia bazy materialno-finansowej i technicznej działania Komitetu oraz propozycje uzgodnienia aktów prawnych prezydenta FR do zgodności z omawianym dekretem. Federalna Służba Bezpieczeństwa zobowiązana została do przygotowania zmian w regulacjach prawnych statutu FSB oraz określenia stanowisk podlegających obsadzie wyższymi oficerami oraz ich liczebności. W skład Narodowego Komitetu Antyterrorystycznego wchodzi dwadzieścia osób, określonych stanowiskami, nie nazwiskami. Federalny Sztab Operacyjny składa się z jedenastu wyższych urzędników państwowych. Mniej liczebne są komisja antyterrorystyczna i sztab w pod-

⁴⁴ Dekret nr 116 z 15 lutego 2006, z późn. zm.

miocie federacji, liczące po siedem osób. Statut NKA będący załącznikiem do dekretu precyzyjnie określa zadania stojące przed komitetem. Jego sześcioma podstawowymi zadaniami są: przygotowywanie propozycji dla prezydenta FR pozwalających na formułowanie państwowej polityki w sferze przeciwdziałania terroryzmowi oraz na doskonalenie obowiązującego w tym zakresie prawa; koordynacja działalności organów federalnych władzy wykonawczej, komisji antyterrorystycznych podmiotów FR mająca na celu przeciwdziałanie terroryzmowi. Komitet organizuje współdziałanie z organami władzy podmiotów federacji oraz organami samorządu i organizacjami stowarzyszeniami i społecznymi. Opracowuje przedsięwzięcia mające na celu przeciwdziałanie terroryzmowi, eliminację przyczyn i warunków jego funkcjonowania, zabezpieczenie obiektów od zamachów terrorystycznych. Przygotowuje projekty porozumień międzynarodowych i uczestniczy we współpracy międzypaństwowej w tym zakresie. Zajmuje się zabezpieczeniem socjalnym osób prowadzących walkę z terroryzmem oraz ofiar aktów terrorystycznych. Ma rozwiązywać inne zadania przewidziane prawem Federacji Rosyjskiej dla przeciwdziałania terroryzmowi. W celu realizacji swoich zadań Komitet ma prawo podejmowania decyzji dotyczących organizacji, koordynacji, doskonalenia oraz oceny efektywności działania federalnych organów władzy wykonawczej w sferze przeciwdziałania terroryzmowi. Może przeprowadzać kontrolę wykonywania przez nich obowiązków w tej materii. NKA ma prawo żądać i otrzymywać materiały i informacje od federalnych organów władzy wykonawczej, organów władzy państwowej podmiotów FR, organów samorządowych, stowarzyszeń społecznych, organizacji oraz osób zajmujących oficjalne stanowiska. Powołuje robocze organa dla badania problemów przeciwdziałania terroryzmowi oraz w celu przygotowywania decyzji Komitetu. Do jego praw należy wykorzystywanie dla celów pracy Komitetu osób będących na stanowiskach państwowych, innych specjalistów pracujących w organach federalnych, jednostkach podmiotów FR, samorządzie czy przedstawicieli stowarzyszeń i organizacji społecznych (tych ostatnich za ich zgodą). Komitet przedstawia propozycje wymagające decyzji prezydenta FR oraz rządu. NAK swoje obowiązki wykonuje zgodnie z planem oraz regulaminem organizacyjnym zatwierdzonym przez jego przewodniczącego. Posiedzenia Komitetu odbywają się nie rzadziej niż raz na dwa miesiące. Uczestnictwo członków w posiedzeniu Komitetu jest obowiązkowe. Posiedzenie Komitetu jest prawomocne, jeśli uczestniczy w nim więcej niż połowa członków. W razie nieobecności członka Komitetu, w posiedzeniu może uczestniczyć jego przedstawiciel, po zgodzie przewodniczącego, jedynie z głosem doradczym. W posiedzeniach mogą uczestniczyć inne osoby, w zależności od rozpatrywanych problemów. Dla realizacji decyzji Komitetu przygotowywane są projekty dekretów, rozporządzeń i poleceń prezydenta FR oraz rozporządzeń i postanowień rządu Rosji. Jeżeli były one rozstrzygane i przyjmowane na posiedzeniu Komitetu, to uzgadnianie ich treści z organami władzy państwowej, których przedstawiciele uczestniczyli w spotkaniu nie jest konieczne. Federalne organa władzy, których przedstawiciele wchodziły w skład Komitetu przyjmują wspólne akta w celu realizacji jego decyzji⁴⁵.

⁴⁵ Szerzej: K. Kraj, *Narodowy Komitet Antyterrorystyczny instrumentem politycznego i militarnego zwalczania terroryzmu*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2009, nr 3–4.

Podsumowanie

Terroryzm jest od lat stałym czynnikiem w życiu obywateli Federacji Rosyjskiej. Tradycje zamachów i organizacji terrorystycznych sięgają w Rosji czasów ostatniego ćwierćwiecza XIX wieku. Niewątpliwie rosyjska myśl społeczna i polityczna wytyczyła wiele dróg dla współczesnego terroryzmu. Rosyjskie organizacje terrorystyczne były i są prekursorami wielu stosowanych, również współcześnie technik terrorystycznych. Największe zagrożenie dla bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej stanowi obecnie ekstremizm, separatyzm i terroryzm, którego główne, lecz nie jedyne źródła tkwią na Kaukazie Północnym. Zostały one dodatkowo wzmocnione importowanymi koncepcjami stworzenia Emiratu na Kaukazie.

Federacja Rosyjska przez dwa dziesięciolecia borykająca się z terroryzmem na swoim terytorium zgromadziła ogromną wiedzę praktyczną i teoretyczną w tym zakresie. Rozwinęła ustawodawstwo antyterrorystyczne. Dokonała szeregu reorganizacji systemu zwalczania terroryzmu, dochodząc do realizowanej w chwili obecnej koncepcji w postaci Narodowego Komitetu Antyterrorystycznego. To Rosja zainicjowała stworzenie Centrum Antyterrorystycznego krajów Wspólnoty Niepodległych Państw, które funkcjonuje od prawie jedenastu lat i zgromadziło na swoim koncie wiele sukcesów, jak i porażek. Pod jego egidą odbywają się coroczne ćwiczenia sztabowo-operacyjne pod kryptonimem „Antyterror”. W Centrum Antyterrorystycznym funkcjonuje między innymi wspólna baza danych o terrorystach i organizacjach terrorystycznych. Opracowane zostały wzorcowe ustawy związane z przeciwdziałaniem terroryzmowi, ekstremizmowi oraz separatyzmowi. Kolejną antyterrorystyczną inicjatywą Federacji było stworzenie w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy Regionalnej Struktury Antyterrorystycznej SOW, współpracującej w zakresie zwalczania terroryzmu z wieloma organizacjami międzynarodowymi. Współpracę państw Szanghajskiej Organizacji Współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu, ekstremizmu i separatyzmu reguluje przyjęta przez państwa członkowskie konwencja. Rosja aktywnie współpracuje z Komitetem Kontrterrorystycznym ONZ oraz Grupą Działań Kontrterrorystycznych państw G-8. W 2005 roku przy czynnym udziale Rosji odbyło się w Wiedniu spotkanie Komitetu Kontrterrorystycznego ONZ z regionalnymi organizacjami zajmującymi się zwalczaniem terroryzmu. Celem spotkania była koordynacja strategii antyterrorystycznej. Rosja aktywnie współpracuje w dziedzinie zwalczania terroryzmu, mimo kilku zgrzytów, z Unią Europejską i NATO, uczestnicząc np. w operacji antyterrorystycznej na Morzu Śródziemnym pod kryptonimem Active Endeavour.

Całokształt działań podejmowanych przez Rosję w sferze zwalczania terroryzmu doprowadził do tego, że stała się niezbędnym ogniwem tworzącego się ogólnoswiatowego systemu zwalczania terroryzmu. Atutami Rosji w tej dziedzinie jest doświadczenie w zwalczaniu terroryzmu na własnym terytorium, wdrożone rozwiązania prawne i organizacyjne. Cenne jest doświadczenie i wiedza rosyjskich antyterrorystów w planowaniu i przeprowadzaniu operacji kontrterrorystycznych.

Przygotowania do Euro 2012 powinny skłonić kompetentne organa polskie do nawiązania ścisłej współpracy z Rosją w zakresie zwalczania terroryzmu, szkolenia pododdziałów antyterrorystycznych oraz pozyskiwania danych np. z banku Centrum Antyterrorystycznego WNP.

Rosja a terroryzm

Problematyka zwalczania terroryzmu w Rosji jest doskonałym tematem badawczym dla naukowców parających się naukami o bezpieczeństwie i nadal stanowi dużą białą plamę na polu literatury fachowej poświęconej zarówno zwalczaniu terroryzmu, jak i tematów podejmowanych podczas konferencji naukowych.